

міміці партнера по спілкуванню та правильним чином їх інтерпретувати. Інші є менше чутливими чи не володіють досвідом їх відтворення та відповідного розшифрування, що здатне спричинити непорозуміння та конфліктні ситуації в ділових відносинах. Вербальні та невербальні інструменти втілюються у різноманітних видах ділової комунікації у менеджменті, з-поміж котрих, як правило, виділяють: бесіди ділового характеру, наради, переговори, телефонні розмови та, крім того, виступи, доповіді, збори як форму колективної комунікації тощо. Таким чином, без вправного синтезу вербальних та невербальних засобів комунікації результативність професійної діяльності менеджера стане незначною.

Список використаних джерел:

1. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ : Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с.
2. Мазоренко М., Кухаренко А. Ділове спілкування як процес комунікації. URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/40731349/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%B0._%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0._%D0%9A%D1%83%&response-content-e&Key-Pair-Id=APKAJLONF5GGSLRBV4ZA#page=751
3. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування : навч. посібн. К. : Каравела, 2010. 352 с.
4. Прищак М. Д., Залюбівська О. Б., Слободянюк О. М. Ділове спілкування : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2015. 128 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-446-0-22>

Лозова О. М.,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*

СЕМІОТИЧНА МЕТАФОРА ТІЛА У КОРЕКЦІЇ ДИСМОРФІЧНИХ РОЗЛАДІВ

Анотація. У статті методично обґрунтовано механізм інтерсеміотичного переносу сенсів візуальних зображень тіла (скульптурна пластика) на власне тіло клієнта психотерапевтичного процесу, а саме: як візуальний семіотичний елемент реконструюється в семіотичному коді «Я».

Ключові слова: семіотична метафора, образ тіла, розлад харчової поведінки, дисморфофобія, психокорекція.

Lozova O. Semiotic metaphor of the body in the correction of dysmorphic disorders

Summary. The article methodologically substantiates the mechanism of intersemiotic transfer of meanings of visual images of the body (sculptural plasticity) to the client's own body in the psychotherapeutic process, namely, how the visual semiotic element is reconstructed in the semiotic code of the "I".

Key words: *semiotic metaphor, body image, eating disorder, dysmorphophobia, psychocorrection.*

У центрі уваги дослідників когнітивної сфери особистості нерідко постає проблематика репрезентації образу тіла. Семіотична метафора тіла як науковий феномен та психолого-прикладний інструмент піднімає цілу низку проблемних питань, як от: способи утворення смислу при роботі з метафорою, механізми оприявлення суб'єктивної семантики особистості в процесі метафоричного сприйняття об'єкта, специфіка впливу метафори тіла на успішність розуміння себе й світу та інші.

Спостереження останніх років у ході досліджень автора показують, що будь-який метафоричний образ або фігуральний вислів створює на певний час труднощі для його рецепції, але саме за таких ускладнень нерелективне смислове сприйняття переривається і реципієнт свідомо чи, частіше, несвідомо входить в рефлективну позицію. Ситуація «Я зрозумів, але що саме я зрозумів?» свідчить про недостатність нерелективного смислосприйняття та про необхідність власне розуміння сприйнятого. Цього буває достатньо для створення умов для міжмодального рефлективного переносу – осмисленню та вербалізації візуального образу [3; 4].

У наших попередніх дослідженнях метафоричні процеси мислення розглядаються як одна з характеристик його якості [4]. Метафора дозволяє оцінити специфіку названого об'єкта і водночас передає достатньо ознак для віднесення об'єкта до певного класу. Міру метафоричності трактуємо як особливу величину – ступінь метафоризації дискурсу та як рефлективний стрибок у мовленнєво-мисленнєвій діяльності, який провокується метафоризованим текстом. Констатуємо, що засобом узгодження змісту минулого досвіду та ситуацією говоріння є рефлексія мовця: завдяки рефлексії аналізована ситуація отримує певні ознаки раніше засвоєних образів та змінює ставлення суб'єкта до наявного досвіду. Доходимо висновку, що пізнавальний потенціал

метафори залежить від того, наскільки віддаленою є категорія нового образу від категорії, на яку спрямований акт рефлексії [3].

Л.В. Кравець акцентує науковий феномен, згідно з яким зміна світоглядних парадигм розширила сферу використання метафори й спричинили переосмислення її ролі в мовно-мисленневих процесах. Відомо, що метафора виникає в момент вирішення проблемної когнітивно-номінативної ситуації, коли формуються нові образи і смисли. Подальше лінгвофілософське дослідження цих механізмів уможливило кваліфікацію метафори як найбільш потужного лінгвоментального інструмента, за допомогою якого людина пізнає й оцінює позамовну дійсність [1].

Красівський О.М., Мікула О. І. та Масюкевич Ю. М. звертають увагу на те, що семіотична метафоризація включає в себе міжсеміотичний етап, коли функційний елемент реконструюється в іншому семіотичному коді [2]. Апелюючи до праць О'Халлоран [7], автори зазначають, що семіотична метафора відбувається не внутрішньосеміотично (як у випадку граматичної метафори), а, скоріше, інтерсеміотично. Переконструювання викликає семантичну зміну функції таких елементів, створюючи новий спосіб репрезентації реальності [2].

Дж. Кресс також припускає, що семіотичні зміни завжди призводять до зміни в значенні, коли відбувається повторна артикуляція сенсу в різних режимах [6]. Дослідник описує трансдукцію смислів, що означає переміщення змістового матеріалу від одного семіотичного способу до іншого, наприклад, від мовлення до письма чи від письма до фільму.

М. Халлідей розрізняє три категорії психічних процесів: поведінкові, вербальні та екзистенційні [5]. При цьому Красівський О.М., Мікула О. І. та Масюкевич Ю. М. констатують, що через використання семіотичних метафор образи та слова доповнюють один одного, щоб утримувати увагу реципієнта, вбачаючи в цьому подвійний механізм: або зображення посилюють значення слів, або вони поширюються на значення, що передається візуальним компонентом. Отже, семіотичні метафори ніби посилюють комплементарний характер взаємодії між словесними й невербальними семіотичними способами реалізації смислів [2].

У царині психотерапії використання семіотичної метафори вбачається нами корисним інструментом аналізу зв'язків між вербальними й невербальними елементами мислення клієнта. Як ілюстрацію психотерапевтичної роботи з використанням семіотичної метафори тіла наводимо один із клієнтських кейсів.

Клієнтка В., 29 років, висловлює скарги на регулярне переїдання та пов'язане з цим підвищення ваги. Веде неправильний спосіб життя, втомилася займатися спортом, дотримуватися дієт. Стан тіла є

причиною нелюбові до себе, поганого емоційного самопочуття, зниження самооцінки. Стійка незадоволеність своєю вагою, негативні думки про зовнішність, засмучена тим, що не може виправити або приховати те, що вважає недоліком («моє тіло після пологів схоже на желе»), важко сприймає компліменти щодо зовнішності. Ставлення до власного тіла як до чогось непрємного, недовіра до сигналів тіла.

Чітко формулює запит на психотерапію: подолання проблеми переїдання та підвищення самооцінки. Діагноз – розлад харчової поведінки, дисморфофобія (МКХ-10: F45.2). Подолання порушень регуляції харчової поведінки провадиться згідно з біосоціальною теорією особистості.

Консультування сфокусоване на короткостроковій індивідуальній психотерапії, скерованій на подолання девіацій харчової поведінки та роботу з самооцінкою.

З метою подолання дисморфофобії, зокрема, для встановлення контакту між психікою клієнтки та її тілом було застосовано розроблену авторкою методику МАК «Пластичний антик». Методика призначена для корекції алекситимії, дисфоричних станів; поновлення втраченого або розвитку несформованого контакту з власним тілом; підвищення рефлексивності; керування зоровою увагою; розвитку естетичного чуття клієнта.

Короткий опис методики: колода складається з 30 метафоричних карт із зображенням зразків класичної європейської скульптури на античні, переважно міфологічні, сюжети. Інструкція МАК у різних формулюваннях спрямовує клієнта до уважного розгляду зображення та необхідності вербалізувати своє враження, емоції, ставлення до героя. Методика була апробована на обмеженій вибірці клієнтів із середнім ступенем алекситимії, один з клієнтів мав посттравматичну втрату зв'язку з тілом. Під час апробації було досягнуто запланованого терапевтичного ефекту. Апробація методики триває.

Механізми психотерапевтичного впливу методики: в процесі естетичного сприйняття відбувається ідентифікація клієнта з зображеним героєм, встановлення асоціативних зв'язків, синтонність почуттів та емоцій, вербалізація емоцій, переживання естетичного катарсису. Вікові обмеження та додаткові умови використання методики: методика призначена для роботи з клієнтами старше 16 років. Для підсилення терапевтичного ефекту під час роботи може звучати фоном функціональна музика (світла мінорна тональність, повільний темп).

Таким чином доведено, що в процесі естетичного сприйняття відбувається ідентифікація клієнта з зображеним героєм, встановлення асоціативних зв'язків, увиразнюється синтонність почуттів та вербалізація емоцій, відбувається переживання естетичного катарсису.

Список використаних джерел:

1. Кравець Л. В. Метафора як лінгвоментальний феномен. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 1 (111). С. 39–42.
2. Красівський О. М., Мікула, О. І., Масюкевич, Ю. М. Роль семіотичної метафори в прозі: мультисеміотичний і системно-функційний підходи. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип 20, Том 1. С. 72–77. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.20.1.13>
3. Лозова О. М. Окремі аспекти комунікативної функції метафоричної номінації. *Психолінгвістика в сучасному світі*. 2021. Т. 16. С. 189–193.
4. Лозова О. М. Психосемантика смислових трансформацій у метафоричному мовленні : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2022. 144 с.
5. Halliday M.A.K. *An Introduction to Functional Grammar*. 3rd ed., revised by Christian M.I.M. Matthiessen. London : Edward Arnold, 2004. 234 pp.
6. Kress G. *Multimodality. A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. London and New York : Routledge, 2010. 212 pp.
7. O' Halloran K. Intersemiosis in Mathematics and Science: Grammatical Metaphor and Semiotic Metaphor. *Grammatical Metaphor: Views from Systemic Functional Linguistics*, edited by Anne Marie Simon-Vandenberg, Miriam Taverniers and Louise J. Ravelli, Amsterdam : John Benjamins, 2003. pp. 337–365.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-446-0-23>

Sittseva M. V.,

Postgraduate Student at the Department of Practical Psychology

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Scientific supervisor: Lozova O. M.,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,

Professor at the Department of Practical Psychology

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

ATTRIBUTIONAL STYLE OF PERSONALITY AS A PSYCHOLOGICAL EXPLANATORY CONCEPT

Summary. The reconstruction of objective reality in the mind of an individual and its assimilation (appropriation) naturally occurs through the explanation of phenomena and patterns of perception. The explanatory